

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Росенко К.В., Свистун Л.А.

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

У статті визначено особливості формування фінансових ресурсів в умовах нестабільної економіки. Проведено дослідження чинників впливу на формування фінансових ресурсів підприємства. Проаналізовано фінансові результати українських підприємств за останні роки та внутрішні і зовнішні джерела формування фінансових ресурсів. Визначено роль фінансових служб у процесах забезпечення підприємств фінансовими ресурсами.

Ключові слова: підприємство, фінансові ресурси, нестабільна економіка, власні фінансові ресурси, залучені фінансові ресурси, фінансові служби підприємства.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку економіки України характеризується нестабільністю та наростанням кризових явищ. В умовах фінансової кризи у більшості вітчизняних підприємств спостерігається дефіцит фінансових ресурсів, незначна здатність до самофінансування, відсутність дешевих зовнішніх джерел їх формування, скорочення бюджетного фінансування, нераціональний розподіл капіталу між сферами виробництва та обігу. Проблема формування та використання фінансових ресурсів набуває актуальності у період економічної нестабільності зокрема через те, що функціонування підприємств у таких умовах призводить до зменшення величини їх оборотних активів,

неефективного використання наявних ресурсів, скорочення обсягів виробництва та зростання збитковості підприємств різних галузей. Основою фінансової стабільності економіки України в кризових умовах є правильне формування та ефективне використання фінансових ресурсів підприємства з метою отримання достатнього обсягу доходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем, пов'язаних із формуванням та використанням фінансових ресурсів підприємств, присвятили свої праці багато вітчизняних та зарубіжних вчених, кожен з яких висловлював свою думку щодо формування фінансових ресурсів та їх використання. Зокрема, це І. В. Сіліна, Н. В. По-

гожа, С. М. Ксьондз, П. П. Гаврило, І. І. Бродська [1–3, 5–6] та ін. Проте, на сьогоднішній день, на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки ці проблеми все ще залишаються актуальними, незважаючи на значний внесок дослідників.

Мета статті. Метою даної статті є дослідження особливостей формування фінансових ресурсів вітчизняних підприємств в умовах сучасної нестабільної економічної ситуації, що склалася в Україні.

Виклад основного матеріалу. В українській економічній думці на сьогодні існує багато підходів до визначення економічної сутності фінансових ресурсів підприємства. Більшість науковців визначають їх як грошові доходи і надходження, грошові фонди цільового призначення, грошові ресурси підприємства. Фінансові ресурси як джерела засобів підприємства, які спрямовуються на формування його активів, по суті, представляють собою грошовий капітал, що використовується підприємством для формування власних активів і здійснення виробничо-господарської діяльності [1].

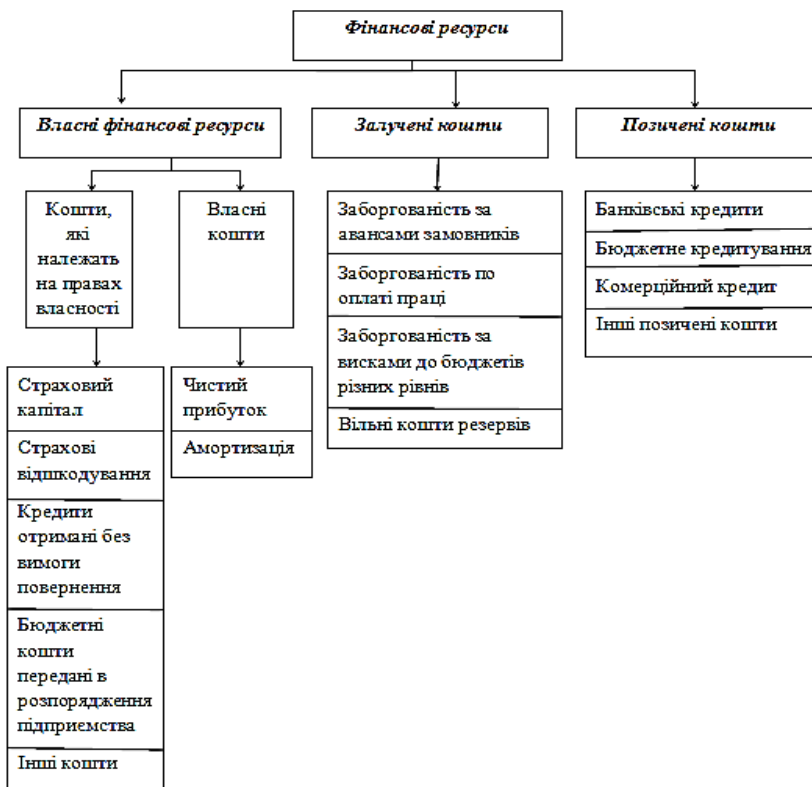

Рис. 1. Склад фінансових ресурсів підприємства

Джерело: розроблено автором за даними [3]

На формування й використання фінансових ресурсів підприємств впливають різноманітні чинники, які поділяються на внутрішні – пов’язані безпосередньо з діяльністю окремого підприємства, та зовнішні – що не пов’язані безпосередньо з діяльністю підприємства, але впливають на неї (табл. 1).

Усі вище перераховані чинники мають вплив на формування й використання фінансових ресурсів через регулювання структури та потужності різноманітних фінансових джерел [2]. Якщо внутрішні чинники впливу на фінансові ресурси підприємства можуть самостійно контролювати, то на зовнішні вони не мають впливу, що призводить до проблем функціонування підприємств, адже під впливом нестабільності економіки змінюється сприятливе середовище для їх господарської діяльності. Суттєво впливає на господарську діяльність підприємств інфляція, зокрема на величину грошових потоків. При високих темпах інфляції ускладнюється процес оцінювання інвестиційного рішення; виникає додаткова потреба у джерелах фінансування: зростають відсотки на позиковий капітал і ставки дисконтування; ускладнюється використання такого джерела довготермінового фінансування, як випуск облігацій; підвищується ступінь диверсифікації інвестиційного портфеля підприємства.

Фінансові ресурси є матеріальним втіленням фінансових відносин на рівні господарських суб’єктів. До фінансових ресурсів належать усі грошові фонди і та частина грошових коштів, яка використовується підприємством у нефондовій формі (рис. 1).

В умовах економічної нестабільності структура фінансових ресурсів має забезпечити таке поєднання власних і позикових джерел фінансування, яке сприятиме зростанню рентабельності капіталу, платоспроможності, фінансової стійкості, зниженню фінансових ризиків та середньозваженої вартості фінансових ресурсів тощо. Безумовно, зростання частки власних фінансових ресурсів і самофінансування – це найкращий метод досягнення зазначених завдань.

Таблиця 1

Внутрішні та зовнішні чинники впливу на формування фінансових ресурсів підприємства

Внутрішні чинники впливу на фінансові ресурси підприємства	Зовнішні чинники впливу на фінансові ресурси підприємства
<ul style="list-style-type: none"> – рівень досконалості фінансової структури підприємства; – забезпечення зв’язку збутової стратегії з виробничою; – якість організації управління фінансовими ресурсами; – вибір сегментів ринку згідно з виробничими можливостями; – якість фінансового, управлінського та податкового обліку; – здійснення цінової політики, виходячи із затрат на виробництво, пошук шляхів їх зниження; – налагодження роботи з посередницькими організаціями; – загальна оцінка ефективності функціонування виробництва та узгодження її із фінансовим планом підприємства; 	<ul style="list-style-type: none"> – інфляція; – зростання цін на ресурси; – зміна політичного курсу влади; – нововведення в правове поле; – рівень розвитку фінансового ринку; – стан економіки в цілому.

Джерело: розроблено автором за даними [2]

Однак вітчизняна практика показує протилежне, що можна спостерігати на рис. 2, де подано динаміку структури фінансових ресурсів підприємств України у 2012–2016 роках [4].

Дані свідчать про постійне зменшення частки власних фінансових ресурсів у вітчизняних суб'єктів господарювання і зростання їх залежності від зовнішніх джерел фінансування, що є негативним явищем, оскільки сигналізує про загальне погіршення фінансового стану українських підприємств. Загалом за 5 років частка власних фінансових ресурсів підприємств знизилась на 7,46%, а частка залучених фінансових ресурсів збільшилась на 7,22%. Фінансування більшою мірою за рахунок залучених коштів свідчить про неспроможність підприємств за рахунок власних джерел забезпечити ефективний розвиток, не допустити невинуватого кредиторської заборгованості та своєчасно розрахуватися за своїми зобов'язаннями. Це, в свою чергу, негативно впливає на ліквідність підприємства у цілому. Також перевищення позикових коштів над власними свідчить про недостатній рівень фінансової стійкості підприємств України.

У сучасних умовах діяльності промислових підприємств неможливо віддати перевагу якомусь єдиному джерелу формування фінансових ресурсів через негативні наслідки. Так, під час використання лише власних коштів виникає загроза обмеження зростання фінансового потенціалу підприємств, а використання позикових та залучених коштів у значних обсягах, з іншого боку, дійсно надає можливість вижи-

вання та прогресивного розвитку в умовах нестабільності, але й значно підвищує ступінь ризику

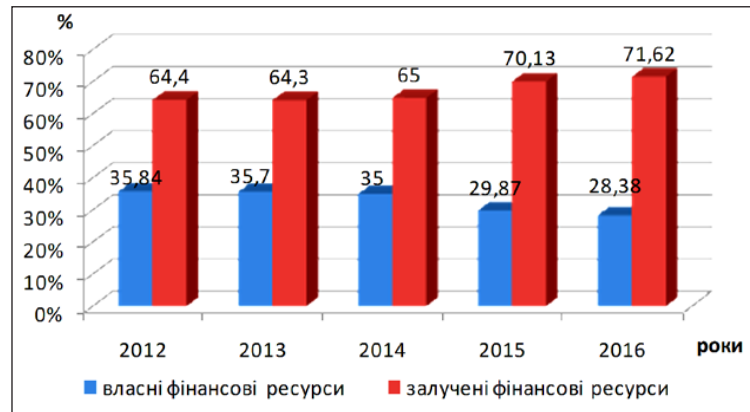

Рис. 2. Динаміка структури фінансових ресурсів підприємств України у 2012–2016 роках, %

Джерело: складено автором на основі [4]

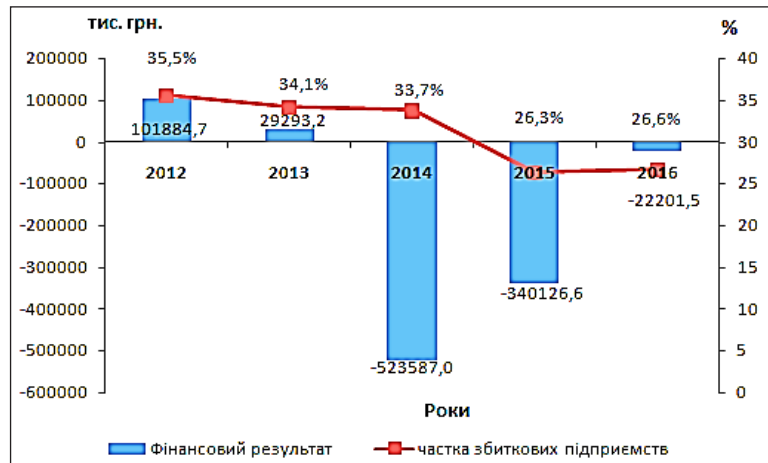

Рис. 3. Фінансові результати українських підприємств та частка збиткових підприємств за 2012–2016 рр.

Джерело: складено автором за даними [4]

Таблиця 2

Умови кредитування поточної діяльності підприємств українськими банками у 2017 році

Основні умови кредиту	Найбільші банки України				
	Ощадбанк	Укресимбанк	Приватбанк	Укрсиббанк	Райффайзен банк Аваль
Ціль кредиту	Поповнення обігових коштів, фінансування поточної господарської діяльності Клієнта	Поповнення обігових коштів, фінансування поточної господарської діяльності Клієнта	Поповнення обігових коштів, фінансування поточної господарської діяльності Клієнта	Поповнення обігових коштів, фінансування поточної господарської діяльності Клієнта	Поповнення обігових коштів, фінансування поточної господарської діяльності Клієнта
Сума кредиту	сума запитуваного ліміту кредитування має відповідати поточним розмірам діяльності	від 50 000 до 100 000 000 грн.	Він 500 000 до 2 000 000 грн	Від 100 000 000 грн.	До 16 600 000 грн.
Термін кредиту	До 3 років	До 12 місяців	До 12 місяців	До 3 років	До 18 місяців
Валута кредиту	UAH, USD, EUR	UAH, USD, EUR	UAH	UAH, USD, EUR	UAH
Відсоткова ставка	Від 19% в UAH, від 12% в USD, від 12% в EUR	Від 17,5% в UAH, від 8,4% в USD, від 7% в EUR	90 днів – 19%, 180 днів – 20%	Від 13,9% в UAH, від 3,9% в USD, від 3,9% в EUR	16-18%
Погашення кредиту	Щомісячно/щоквартально/рівними частинами	Згідно з графіком за кредитним договором	обнулення кожні 90/180 днів	Згідно з графіком за кредитним договором	Згідно з графіком за кредитним договором
Забезпечення кредиту	Нерухоме та рухоме майно, майнові права, порука	Нерухоме майно, транспортні засоби, машини та обладнання, майнові права на депозит	тверда застава: наприклад, товар в обігу (коефіцієнт покриття за ринковою вартістю – 2,5)	Ліквідне майно, можливо у комбінації з майновими правами, поручительством	Нерухоме майно, транспортні засоби, машини та обладнання, майнові права на депозит

Джерело: розроблено автором

у фінансовій діяльності підприємств. Для забезпечення безперервної виробничо-господарської діяльності у кожного підприємства має бути достатній обсяг фінансових ресурсів, а їхня структура має сприяти досягненню планового рівня прибутковості, зміцненню фінансової стійкості, забезпечувати достатній рівень платоспроможності та зростання ринкової вартості загалом [5].

Власні ресурси відіграють важливу роль в організації кругообігу фондів, оскільки підприємства, які працюють на основі комерційного розрахунку і мають певну майнову та оперативну самостійність, відповідають за прийняті рішення, які дозволяють працювати рентабельно. До основних власних джерел формування фінансових ресурсів належить прибуток, але в силу кризи в економіці більшість підприємств зазнають збитків (рис. 3).

Можна констатувати, що більшість підприємств не в змозі забезпечити себе достатньою кількістю власних фінансових ресурсів через відсутність прибутку. Особливо гостро ця проблема стояла у 2016–2016 рр. Тож проблематично залучати в умовах нестабільної економіки ці кошти для формування власних ресурсів та підтримки стабільного процесу виробництва.

Власні ресурси відіграють важливу роль в організації кругообігу фондів, оскільки підприємства, які працюють на основі комерційного розрахунку і мають певну майнову та оперативну самостійність відповідають за прийняті рішення, які дозволяють працювати рентабельно. Проте, з міркувань ефективності використання фінансових ресурсів підприємству невигідно формувати власні оборотні кошти в розмірах, які перекривали б будь-яку потребу в оборотних коштах зокрема й ту, яка виникає тимчасово у збільшеному розмірі. В такому разі у підприємства у періоди зменшення потреби в оборотних коштах неминуче виникав би надлишок коштів, що призвело б до нераціонального їх використання. Тому підприємства мають вкладати в оборотні кошти мінімум власних фінансових ресурсів у розмірах, достатніх для створення лише мінімальних запасів товарно-матеріальних цінностей і витрат виробництва. Всю іншу потребу в оборотних коштах доцільно задовольняти за рахунок позикових ресурсів, головним чином – банківських кредитів на умовах строковості й поворотності [6]. Хоча і при залученні зовнішніх фінансових ресурсів у ряду підприємств виникають проблеми, пов'язані з ризиком зниження фінансової стійкості та платоспроможності, високої залежності вартості позикового капіталу від коливань кон'юнктури фінансового ринку подорожчанням кредитних ресурсів та складності їх залучення. Умови надання підприємствам найбільшими вітчизняними банками кредитних ресурсів на поточну діяльність зображені в таблиці 2.

Як бачимо, умови кредитування багато в чому залежать від конкретного позичальника. У середньому ставка по кредиту для юридичних осіб у гривні становить 16,1%, що є достатньо високим показником, наприклад, порівняно з зару-

біжною практикою. Також обов'язковою умовою кредитування є надання позичальником висококласної застави, – як правило, це нерухоме майно і транспортні засоби. Проте велика кількість малих підприємств в Україні користується орендованим майном, що не може виступати об'єктом застави, в результаті чого такі підприємства мають проблеми з кредитуванням їх бізнесу.

Істотною причиною кризового стану багатьох вітчизняних підприємств в умовах нестабільної економіки є неналежне виконання фінансовими службами покладених на них функцій, зокрема – відсутність фінансового планування (бюджетування) та аналізу, управління ризиками, роботи щодо оптимізації структури активів та пасивів тощо. Досить часто це зумовлене тим, що відповідальність за всю фінансову роботу на підприємстві покладається на бухгалтерію, а фінансові служби або взагалі відсутні, або їхні завдання є невизначеними. Також незадовільна робота фінансових служб проявляється в тому, що більшість вітчизняних підприємств є неплатоспроможними, оскільки наявних оборотних активів не вистачає для погашення поточних зобов'язань. Діяльність фінансових служб підприємства має бути сконцентрованою, головним чином, на пошуку можливих внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування інвестиційних проектів, операційної діяльності та способів їх найбільш «сприятливого» залучення. Звичайно, неможливо дати однозначні рекомендації щодо вибору тієї чи іншої форми фінансування. В одних випадках фінансові ресурси слід формувати шляхом збільшення власного капіталу, в інших – на основі залучення додаткових позичок. Для одних підприємств вигідніше і є можливість використовувати внутрішні джерела фінансування, для інших – зовнішні. Отже, фінансові служби повинні визначити найприйнятніші для конкретних умов можливості фінансування.

Висновки і пропозиції. Отже, фінансові ресурси є основою функціонування підприємств різних галузей. При їх правильному формуванні та використанні в умовах нестабільної економічної ситуації в Україні, фінансові ресурси повинні забезпечувати безперервне виробництво і функціонування підприємств. Тому під час формування фінансових ресурсів підприємству необхідно враховувати велику кількість як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, які вимагатимуть врахування певних особливостей при формуванні величини та структури цих ресурсів. Також підприємства мають визначити правильне поєднання власних і позикових джерел фінансування, яке забезпечить їм стабільне функціонування і можливість отримання прибутків. Проте, в період нестабільної економічної ситуації підприємствам доцільно буде залучати кошти для підтримки свого функціонування та розвитку підприємства за рахунок залучених фінансових ресурсів, зокрема кредиторської заборгованості, у силу неможливості повною мірою використати власні джерела фінансування через збитковість своєї діяльності.

Список літератури:

1. Сіліна І. В. Управління фінансовим станом підприємством в кризових умовах / І. В. Сіліна, М. В. Хацер // Економіка та держава. – 2015. – № 11. – С. 85–88.
2. Погожа Н. В. Проблемні аспекти формування та використання фінансових ресурсів підприємства в умовах рецесії України / Н. В. Погожа // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. – № 2(45). – С. 146–147.
3. Ксьодз С. М. Проблеми формування фінансових ресурсів підприємств / С. М. Ксьодз, О. В. Сапригіна // Економіка і суспільство. – 2017. – № 10. – С. 612–614.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
5. Гаврилко П. П. Вдосконалення управління фінансовими ресурсами підприємства на сучасному етапі розвитку економіки України / П. П. Гаврилко // Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. – 2016. – № 3. – С. 131–132.
6. Бродська І. І. Проблеми формування фінансових ресурсів підприємств / І. І. Бродська // «Економічні науки». – Серія «Облік і фінанси». – Вип. 7(25). Ч. 1. – 2010. – С. 184–186.

Роечко Е.В., Свистун Л.А.

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ОСОБЕННОСТИ И ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ НЕСТАБИЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Аннотация

В статье раскрыто содержание финансовых ресурсов и определены особенности их формирования в условиях нестабильной экономики. Проведено исследование факторов влияния на финансовые ресурсы предприятия. Проанализированы финансовые результаты украинских предприятий за последние годы и внутренние и внешние источники формирования финансовых ресурсов. Определена роль финансовых служб в процессах обеспечения предприятий финансовыми ресурсами.

Ключевые слова: предприятие, финансовые ресурсы, нестабильная экономика, собственные финансовые ресурсы, привлеченные финансовые ресурсы, финансовые службы предприятия.

Roenko K.V., Svistun L.A.

Poltava National Technical University named after Y. Kondratyuk

FEATURES AND PROBLEMS OF FORMATION OF FINANCIAL RESOURCES OF ENTERPRISES IN CONDITIONS OF INSTABLE ECONOMY

Summary

The article describes the content of financial resources and specifies the peculiarities of their formation in conditions of unstable economy. The researches of factors of influence on financial resources of the enterprise are conducted. The financial results of Ukrainian enterprises in recent years and internal and external sources of financial resources formation have been analyzed. The role of financial services in the processes of providing enterprises with financial resources is determined.

Keywords: company, financial resources, unstable economy, own financial resources, attracted financial resources, financial services of the enterprise.